

Mohammad Jawad Pirmoradi

KRITIČKI POGLED NA EVROCENTRIZAM

Sažetak

Ovaj članak pokazuje kako je evrocentrizam sa monopolizmom u svom dokazivanju i negiranju drugih kultura, kontradiktornošću između riječi i djela i sa onom kulturom koja se propagira pomoću njegove propagande, a koja je suprotna ljudskoj prirodi, naposljetku zapao u ćorsokak. Dokaz za to mogu biti i tendencije drugih nacija ka povratku vlastitoj tradicionalnoj kulturi, zamjenjivanje kulturnog imperijalizma kulturnim nacionalizmom, te pojava političara izgrađenih unutar sistema evrocentrizma, koji mu se zapravo suprotstavljaju.

Pošto su kulturni elementi koji postoje u islamskoj religijskoj tradiciji dovoljni za izgradnju kulturnog modela ispravnog i prihvatljivog za društvo, na kraju autor kaže da mu se čini da će islamska kultura u budućnosti biti alternativa za kulturu evrocentrizma.

DA li postoji jedna globalna kultura i jedna svim ljudima prihvatljiva etika u čijem se okrilju čovjeka može uputiti prema sreći? Da li države, koje posjeduju sve temelje i oslonce moći sa aspekta ekonomije, i vojne sile nemaju nikakvih nedostataka? Da li one mogu garantirati sreću svoga naroda? Da li su Evropa i Zapad danas dostigli sreću ili pak zapali u krizu? Gdje je započela kriza morala i duhovnosti, nihilizam, kriza životne okoline, mašinizam, te uznemirenost i stanje rasijanosti čovjeka - ko je za to kriv?

Da li sloboda, nauka, tehnologija i materijalno blagostanje znače i potpunu ljudsku civilizaciju? Da li čovjek postoji zbog materijalnih vrijednosti ili one služe njemu? Ko je zapravo čovjek i gdje on ide?

MOHAMMAD J. PIRMORADI, Filozof za omladinu

Da li su se ostvarila obećanja da će širenjem progresivnih misli, poput napretka nauke i racionalizma, “stari bogovi” otići, a doći vrijeme čovjekove slobode i sreće? Da li scientizam može nadoknaditi vakuum bogobožnosti ili ne, ili je to samo staro idolopoklonstvo u novome ruhu? Da li je u Evropi i Americi, odnosno tamo gdje se propagiralo da ih cijeli svijet treba oponašati i određivati vlastitu kulturu prema njima, kulturni sekularizam zajedno sa političkim, odbacio vjeru i ne ostavivši alternativu, uvukao društvo u duboki moralni vakuum? Kulturna indiferentnost prema svemu, osim prema zadovoljavanju ličnih želja je postala opća stvar. Egoizam je postao mjera vrijednosti, a nesebičnost se smatra abnormalnom. Samokontrola je predala svoje mjesto dominantnosti strasti. Ono što se posredstvom tehnologije komunikacija u Evropi, a i uopće na Zapadu, predstavlja ljudima kao kultura i umjetnost proisteklo je iz individualne slobode i udaljavanja od bitnih društvenih sloboda, ali i zbog neobraćanja pažnje na moralne vrijednosti. Zapadnjačka i evropska definicija čovjeka se promijenila, a kultura koja se nameće svjetskom društvu je zasnovana na manjkavoj definiciji u čijoj je osnovi isključivo instinkt. I sam razum je također u službi tog instinkta. Dakle, prema takvom gledištu, i pored svetog slogana slobode, čovjek je zapravo njegov rob.

Ako se malo dublje zamislimo, možemo shvatiti da biće koje se može osloboditi iz zatvora instinkta, ne može ni tvrditi da je slobodno - zato što je zatvoreno u najvećem zatvoru kojeg je samo sebi izgradilo. Nažalost, najveći problem je to što ono takvo stanje ne smatra zatvorom.

Mi moramo prihvatiti istinu: ako hedonizam i relativizam postanu ljudima životni uzori, ako društvo ne vjeruje u apsolutna svojstva i samozadovoljavanje smatra svojim uzvišenim ciljem, neminovno da se uskoro nađe pred dekadencijom i korupcijom.

Početak kulturnih nastojanja koja vode povratku vlastitoj tradicionalnoj kulturi u cijelome svijetu pokazuje da je nastupilo doba

Početak kulturnih nastojanja koja vode povratku vlastitoj tradicionalnoj kulturi u cijelome svijetu pokazuje da je nastupilo doba završetka evrocentrizma, te da zapadna kultura i civilizacija više ne mogu biti adekvatna zamjena za kulture drugih naroda.

završetka evrocentrizma, te da zapadna kultura i civilizacija više ne mogu biti adekvatna zamjena za kulture drugih naroda. Na osnovu toga mnoge države, nakon prevazilaženja vremena povezanosti sa zapadnom kulturom, preferiraju vlastitu odjeću, jela i tradicionalnu kulturu. Takva pojava se uočava i u samim evropskim zemljama. Oživljavanje prošlih kulturnih vjerovanja je počelo. "Misaono utvrđivanje" za odbranu od evrocentrizma je u fazi izgradnje. Nacije nastoje očuvati vlastitu tradiciju, te se nasuprot kulturnom imperijalizmu pojavljuje kulturni nacionalizam. Kulturni imperijalizam znači upravo pojavu koja pomoću radija, televizije, satelita, turista, čuvara mira ili pak onih koji se nazivaju humanistima ulazi u države i sa sobom donosi klicu sumnje u stara vjerovanja. Može se reći da u trenutno postojećem "svjetskom selu" prijedlog za povratak jednoj autohtonoj kulturi zahtijeva mnogo smjelosti. No, u svakom slučaju, kultura nije isto što i tehnologija da bismo mogli reći da je svako koristi shodno svojim potrebama - naprotiv, kultura ima posebnu vezu sa svakim pojedincem. Oni koji programiraju svjetsku kulturu trebaju predstaviti kulturu koja će biti istovremeno i prihvatljiva i čiju će postojanost i jačinu garantirati.

Kulturu proteklog stoljeća Zapad smatra najboljom kulturom i na osnovu toga kaže da je zapadna rasa superiorna i inteligentnija od drugih nacija svijeta. Njen moral, njen način življenja, način mišljenja, istraživanje i učenje, te sve drugo što joj pripada treba postati uzor drugim društvima. Ta kultura utemeljena je na materijalizmu i individualnom interesu, koji slijede politiku Zapada. Suština te kulture je ateizam, sekularizam i politika odvlačenja od pobožnosti i morala. Slogani demokracije, prava čovjeka, individualna sloboda i prava žene su postali instrumenti za sukobljavanje sa državama koje ne slijede zapadnu politiku. Demokracija je ispravna onda kada snagu preuzme sistem koji je prihvatljiv Zapadu. Individualna sloboda je isto tako tačna dok se dopada Zapadu, ali ako jedna djevojka muslimanka želi ići u školu u odjeći koja se dopada njoj, a to se pak ne sviđa zapadnjacima, njihovo suprotstavljanje takvom odabiru ne smatra se suprotstavljanjem i osporavanjem individualne slobode. Ljudska prava imaju vrijednost dotle dok se ne gaze prava zapadnjaka. Potvrda takvog odnosa je primjer desetina hiljada Srebreničana izloženih genocidu, dok njihove ubice, i pored svih mogućnosti za njihovo hapšenje, slobodno šetaju i imaju različite izgovore da ne budu

izvedeni pred lice pravde. Različite kontradiktornosti između riječi i djela branilaca kulture evrocentrizma i vesternizma u posljednja dva desetljeća, na kraju 20. stoljeća, su potvrdile da je propaganda evrocentrizma izgubila svoju dosadašnju djelotvornost. Ako Zapad ne ispravi svoj stav i doista ne prizna praktično prava drugih nacija, rasa i religija, među tim drugim nacijama neće ostati nimalo povjerenja u njega - iako je u tom smislu za Zapad već kasno. Zapad sa opovrgavajućom ideologijom drugih kultura opovrgava sam sebe. Ljudi se vraćaju vlastitim kulturama i tradicijama. Zapadna kultura je uz postojanje moralnih i duhovnih kriza i u općem smislu dovedena u pitanje. Muslimani u svijetu zapadnu kulturu smatraju potrošnom, nemoralnom i ateističkom. Smatraju je ne samo beskorisnom za usavršavanje ljudskosti čovjeka nego čak i opasnom u tom pogledu i možda je moguće da jedan od uzroka različitih političkih promjena u islamskim državama u cilju uspostavljanja vjerske vlasti, bude uzimanje primjera negativnih rezultata sistema sekularne vlasti u zapadnom društvu. Pojavljivanje nekih vjerskih revolucija u islamskom svijetu i nastojanje drugih zemalja da slijede te revolucionare potvrđuje realnost da sekularistička propaganda evrocentrizma više ne može biti prepreka tendencijama savremenog čovjeka koji je naprosto žedan religijske kulture.

Evrocentrizam je do danas sačuvao kulturu koja diskriminira druge rase i negira sve "nezapadnjake", no, današnji čovjek je ipak shvatio da takav pristup nije produktivan. Čak i na samom Zapadu postoji činjenica tj. pojavljivanje velikih filozofa koji su smušeno kritizirali neduhovnu i nespiritualnu kulturu, što pokazuje da je Zapad zapao u čorsokak. Obratite pažnju na sljedeće riječi Roger Garaudyja: "Zapadna civilizacija se nalazi zatvorena u jednom krugu koji je sama izgradila. Pozitivni rezultati te civilizacije se zadržavaju unutar njega, a ono što je negativno može se naći na otvorenom prostoru. Zapadna misao se zasniva i hrani na opovrgavanju drugih, poput nekoga ko živi od ispijanja tuđe krvi i u slučaju da dođe trenutak kada ne može pronaći ničiju krv osim vlastite, on je tada primoran da je sam sebi ispija. Stoga

*Čovjek izgubljen u
moralnom vakuumu,
nihilizmu i duhovnoj
žeđi sada traži put
koji će ga dovesti do
utopije morala,
življenja sa smislom i
izvorišta duhovnosti.*

će se zapadna civilizacija vratiti sama sebi i to će biti jedan od faktora njenog iščezavanja.”

Čovjek izgubljen u moralnom vakuumu, nihilizmu i duhovnoj žeđi sada traži put koji će ga dovesti do utopije morala, življenja sa smislom i izvorišta duhovnosti. U ovom slučaju ljudi pioniri, tj. oni koji su vode buduće svjetske kulture, i koji poznaju izvor duhovnosti i morala uzvikuju: “Izvor je ovdje”, ali u gužvi i zavaravajućem žamoru glasova propagande evrocentrizma njihov glas zapravo ne dolazi ni do koga. Evrocentizam i pored posjedovanja svih kulturnih instrumenata ima velike probleme, poput slabosti srednjoškolskog obrazovanja, iščezavanja društvenih temelja, korupcije društvenih vrijednosti, dubokog ekonomskom procjepa, pojave viših i nižih staleža, svakodnevnog širenja ovisnosti o drogama, porasta društvenog pesimizma, seksualnog anarhizma, indiferentnosti prema svemu osim prema željama instinkta, širenja besciljnosti i beznadežnosti i sl. Svijet sasvim sigurno zna da je čovjek novog vijeka žedan “više istine”, istine koju je imam Homeini nazivao “čvrstim Muhammedovim islamom” i smatrao da se svijet treba napiti upravo iz nje. No naravno, problem nije u njenom imenovanju - vi to možete nazvati kako god želite - u svakom slučaju to je kultura želje onog čovjeka koji traži uzvišenost i moralni napredak, a tu svoju želju oglašava pomoću svetih riječi kao što su ljudsko pravo, jednakost, prava žene, prava djeteta, zaštita azilana i prognanih. Naravno, moguće je da me optužite za prerano presuđivanje. Zato nije loše da vam ukažem na riječi sadašnjeg iranskog vođe Ajatollaha Hamneija, koji je rekao: “Mi nastojimo da iranska nacija s aspekta islamskog i moralnog izgrađivanja i očuvanja plemenitosti i veličanstvenosti ljudi prednjači u cijelome svijetu i da svi ljudi mogu osjetiti blagodati i plodove toga - sa nečim manjim od toga nećemo se zadovoljiti. Zato za postizanje ovog jasnog i dostižnog ideala treba obratiti veću pažnju na kulturne faktore koji su garant postojećih i aktivnosti koje predstoje.”

Teorija novog predsjednika Islamske Republike Iran - kulturni dijalog među civilizacijama - nasuprot američkoj teoriji sukoba među njima, također pokazuje povjerenje u stabilnost i superiornost kulture koju vrlo snažno štiti 1/5 svijeta. S druge strane, zapadni mislioci izražavaju zabrinutost zbog nepostojanja suštine evropske kulture i njene nemoći da postane globalna i stabilizirana u različitim društvima. Etika tolerancije i podnošljivosti u islamskoj kulturi, na način koji su

pokazali odabrani vjernici, također je pokazatelj povjerenja u kulturu za koju su oni tvrdili da može postojati kao globalna kultura. Tendencije žena sa Zapada ka kulturi koja je jako izložena “bombardiranju” evrocentrističke propagande znak su približavanja dobu globaliziranja istočne islamske kulture. Ova činjenica zavrjeđuje dublju pažnju jer sekularna kultura Zapada više od svega propagira kako je ona spasila ženu od vladavine vjerske kulture.

Islam, kao posljednja Božija objava, u sebi sadrži elemente čije oživljavanje može osigurati jedan uzvišeni kulturni model za današnje svjetsko društvo. Takvi su recimo sljedeći elementi: politika za vjeru, ne vjera u službi političara; princip dužnosti prema Bogu od strane vladara i običnih ljudi, ili pak učenjaka i obična čovjeka; obaveza (farz) traženja znanja za sve; veza materijalnosti i duhovnosti; značaj ekonomije - ali ne samo u funkciji sredstava za preživljavanje nego i sredstava za ibadet i približavanje Bogu pomoću udjeljivanja i pomaganja siromašnim; potom važnost spominjanja Boga u svakom stanju; dova kao neposredna veza sa Stvoriteljem (munadžat) radi pročišćenja duše; borba protiv sujevjerja i neznanja, iako i to nekada potpomaže pravo vjerovanje; pozivanje na istraživanje i umni rad; preferiranje odgajanja i morala nad poučavanjem, ali i nužnost oba ova faktora, znači zajedništvo vjere i nauke, te duhovne i tjelesne prevencije; red i planiranje, kooperacija i zajednički rad; saosjećanje sa zajedničkom vrstom, nadopunjavajuća uloga muškarca i žene u zajedničkoj vezi; naređivanje dobra i negiranje zla, te preuzimanje društvene odgovornosti i negiranje indiferentnosti prema društvenoj korupciji, vjera u idealno društvo; nastojanje i trud (džihad) u borbi protiv egoizma, s namjerom iskorjenjivanja rata i uspostavljanja mira i prijateljstva među ljudima; princip savjetovanja u političkim pitanjima; sloboda mišljenja, pravda, jednakost društvenog prava, bez obzira na boju kože, rasu, naciju i vjeru i bez obzira na društveni položaj - znači, negiranje rasne diskriminacije; borba protiv ugnjetavanja i zaštita svih ugnjetenih, tolerancija prema drugim religijama itd.

Nažalost, zbog nelegalne političke vlasti muslimani nisu mogli ostvariti ovaj svoje ideale u društvu - sve je ostalo na razini želje. Ipak, oni nikada ne gube nadu niti padaju u očaravanje ako ne mogu ideale ostvariti sada, sprovede će ih na koncu. Onaj Koji je obećao i dolazak islama. Doći će vrijeme idealnog društva čiji ljudi, prema riječima ‘Ali ibn Ebi Taliba, ispijaju samo mudrost.

S perzijskog: Belma Subašić

Summary

This article shows us how eurocentrism together with monopolism in its proving and denying of other cultures by the contradiction between words and actions and also together with culture which is propagated by its propaganda the one which is opposite to human nature, reached a blind alley in the end. The tendencies of other nations can also be proof for that, their coming back to their own traditional culture, change of cultural imperialism by cultural nationalism and phenomenon of politicians, shaped within the system of eurocentrism, who in fact oppose it.

As the cultural elements which exist in the islamic religious tradition are good enough for the right and socially acceptable cultural pattern development. In the end the author says it seems that islamic culture is going to be as an alternative to the culture of eurocentrism in future.